

**INTERFERENCIAJELENSÉGEK ÖSSZEHAJONLÍTÓ VIZSGÁLATA
NEM FORDÍTOTT MAGYAR ÉS ANGOLRÓL MAGYARRA
FORDÍTOTT JOGI SZAKNYELVI SZÖVEGEKBEN**

**THE ANALYSIS OF LINGUISTIC INTERFERENCE IN ORIGINAL
(NON-TRANSLATED) HUNGARIAN AND ENGLISH-HUNGARIAN
TRANSLATED LEGAL TEXTS**

KOVÁCS TÍMEA¹

Absztrakt: Jelen tanulmány célja a jogi szaknyelvben és jogi szaknyelvi szövegek angol–magyar fordításában fellelhető interferenciajelenségek vizsgálata. DRÓTH (2018) az eredetileg magyar nyelven nyelvészeti témában írt és angolról magyarra fordított tudományos szövegek kontrasztív szempontú összehasonlítása során tipologizálta az „eredeti” – magyar – nem fordított és a fordított (lektorálatlan) szakszövegekben fellelhető negatív interferencia-jelenségeket. Megállapította, hogy bár a hibák jellege eltérő a magyar nyelven írt és magyar nyelvre fordított szövegekben, a nem fordított magyar szakszövegekben is előfordulnak olyan – nem a forrásnyelvi interferencia által okozott – hibák, melyek a szöveg értését a felhasználó (olvasó) számára nehezítik. Jelen tanulmány a jogi szaknyelvet vizsgálja a fenti kutatás eredményeképpen megállapított hibák előfordulása szempontjából. Vajon a jogi szaknyelvre is alkalmazható-e a fenti tipologizálás, vagy a jogi (eredeti és fordított) szakszöveg más jellegű interferenciamintákat mutat? A tanulmány egy – a polgári jog gyakorlatára jellemző – magyar nyelven írt és angolról magyarra fordított és lektorált adásvételi szerződést vizsgál a fenti szempontok alapján. Az elemzés egy angol – a nem fordított magyar szakszöveghez hasonló típusú – jogi szöveg (szerződés) neurális hálózatok segítségével létrejött fordítására is kiterjed. A tanulmány a neurális gépi fordítás során létrejött jogi szakszövegben is az interferencia által eredményezett esetleges hibákat vizsgálja abból a szempontból, hogy megfigyelhető-e a neurális hálózatok hatása a célnyelvi magyar szövegben megfigyelhető interferenciajelenségek előfordulására.

Kulcsszavak: interferencia, fordítás, jogi szöveg, adásvételi szerződés, hibák

Abstract: The aim of this paper is to examine the nature of linguistic interference arising in the process of translating legal texts from English into Hungarian. In the course of comparing and analysing articles written in Hungarian and translated from English into Hungarian in the field of linguistics from a contrastive linguistic perspective, Dróth (2018) categorised the mistakes generated by negative interference in the articles originally written in Hungar-

¹ KOVÁCS TÍMEA
egyetemi adjunktus
Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar
Anglisztika Intézet, Angol Nyelvészeti Tanszék
kovacs.timea@kre.hu

ian and in the translated (but not proofread) texts. She found that although the types of mistakes prevalent in the original Hungarian and translated articles varied due to linguistic interference, there were mistakes in the original Hungarian texts that hindered understanding for the end-users, i.e. the readers. Nevertheless, such mistakes were not generated by interference between the source and the target language activated in the process of translation. This paper focusses on legal texts with particular emphasis on the question whether the above classification of mistakes generated by interference can also be applied to legal texts or different patterns emerge in the examination of such texts (originally written in Hungarian and translated from English into Hungarian). A sales contract, prevalent in civil law transactions, is analysed following the two-fold classification adopted by DRÓTH (2018). The patterns that can be observed in the occurrence of mistakes due to linguistic interference in the original Hungarian and the translated legal texts are highlighted. The scope of analysis is extended to the analysis of English legal texts translated using neural machine translation applications. In the text produced by neural machine translation, the arising mistakes are also examined from the particular perspective of whether they exert any impact on linguistic interference in original Hungarian texts.

Keywords: interference, translation, legal texts, sales contract, mistakes

BEVEZETÉS

Jelen tanulmány célja a jogi szaknyelvben és angolról magyarra fordított jogi szaknyelvi szövegekben fellelhető interferenciajelenségek vizsgálata. DRÓTH (2018) tanulmányában megállapította, hogy bár a hibák jellege eltérő a magyar nyelven írt és magyar nyelvre fordított szakszövegekben, az „eredeti” magyar szakszövegben is előfordulnak olyan – nem interferencia által okozott – hibák, melyek a szöveg értését a felhasználó (olvasó) számára megnehezítik. Vizsgálata eredményeként megállapította, hogy többnyire a fordított szakszövegben előforduló interferencia okozta jelenségek a következők: a rövidítések feloldása; a reáliák kezelése; a jobbról balra helyezés elmaradása; a mondatkezdő határozó vesszővel való jelölése; a kis és nagy kezdőbetűk forrásnyelvi normáknak megfelelő használata. Ezzel szemben többnyire a magyarul írt szaknyelvi szövegekben fordul elő a homályos utalás és pontatlanság; a túl sok tagmondat használata; valamint a felszínen, elsősorban a hivatkozásokban és bibliográfiai adatokban megjelenő forrásnyelvi interferencia megjelenése (DRÓTH 2018).

Jelen tanulmányban a jogi szaknyelvet vizsgálom a fenti kutatás eredményeképpen megállapított jelenségek előfordulása szempontjából: a jogi szaknyelvre is alkalmazható-e a fenti tipologizálás, vagy a jogi (eredeti és fordított) szakszövegekben más jellegű interferenciajelenségek figyelhetők meg? Jelen tanulmány egy konkrét – a kereskedelmi jog gyakorlatára jellemző – adásvételi szerződést vizsgál a fenti szempontok alapján. Elsőként az angol forrásnyelvi szöveg célnyelvi magyar fordított és lektorált változatát, valamint egy eredeti (magyar) nyelven írott adásvételi szerződést hasonlítok össze interferenciajelenségek szempontjából. A vizsgálat kiterjed a fentiekben jellemzett angol nyelvű szerződés neurális hálózatok segítségével létrejött magyar nyelvű fordítására is. A neurális hálózatok segítségével létrejött szövegben is az interferencia által eredményezett esetleges hibákat elemzem és tipologi-

zálom, elsősorban abból a szempontból, hogy megfigyelhető-e a neurális hálózatok hatása a célnyelvi magyar szövegben megfigyelhető interferenciajelenségek előfordulására.

1. AZ INTERFERENCIA FOGALMA

Az interferencia a nyelvhasználat során aktivált két nyelv kölcsönhatásából eredő jelenség. Toury véleménye szerint az interferencia – a fordítási folyamatban is megfigyelhető – univerzális jelenség. Az interferencia törvénye szerint a fordító a forrásszöveg felépítésére jellemző sajátosságokat ülteti át a célnyelvi szövegbe (TOURY 1995: 275). Az interferencia lehet negatív és pozitív is: negatív akkor, ha a fordított szövegben eltérés található a célnyelvi szabályrendszerben rögzített gyakorlattól vagy nyelvi normától. Pozitívnak tekinthető azonban az interferencia abban az esetben, amikor a forrásnyelvi szöveg jellemzőinek hatására a célnyelv gyakorinak számító elemei nagyobb valószínűséggel jelennek meg a fordításban (TOURY 1995: 273).

Jelen tanulmány azon a hipotézisen alapul, hogy jogi szaknyelvi szövegek angolról magyarra történő fordítása során megfigyelhető az interferencia, vagyis az angol nyelvre jellemző és a magyar nyelvi normától, vagy gyakorlattól eltérő analitikus tendenciák erősödése, szemben a magyar szintetikus morfoszintaktikai elemekkel. Ugyanakkor ez a tendencia a magyar jogi szaknyelv normáitól kevésbé tér el, mint más magyar nyelvi regisztertől, tekintettel arra, hogy a magyar jogi szaknyelvben a magyar nyelvi normához képest magasabb arányban fordulnak elő analitikus szerkezetek.

Az angol–magyar interferencia a magyar nyelvre jellemző szintetikus morfoszintaktikai elemeknek az angol nyelvben elterjedt analitikus elemekkel való felváltását jelenti. A teljesség igénye nélkül ide sorolható a segédigék gyakori használata az igeképzők (pl. *-hat*, *-het*) helyett; az angol vonzatos szerkezetek túlkörfordítása; az igekötők nem megfelelő helye: például a főnévi igeneves szerkezetekben az igekötő igtől el nem válása (KOVÁCS 2005). Ide tartozik még a névszói szerkezetek, a szenvedő szerkezetek cselekvőt felváltó és a funkcionális igék gyakori használata is.

2. A LEKTORÁLÁS FOGALMA ÉS TÍPUSAI

Jelen tanulmányban egy angol nyelvű adásvételi szerződés magyar fordítását és annak a lektorált változatát hasonlítom össze az interferenciajelenségek, vagyis az analitikus és szintetikus szerkezetek előfordulási aránya szempontjából. A lektorálás során Robin Edina megfogalmazása szerint „[...] a lektorált szöveg az eredetivel egyenértékűvé, valamint a célnyelvi olvasó számára feldolgozhatóvá és elfogadhatóvá válik” (ROBIN 2018: 84). A fenti definíció alapján feltételezhető, hogy az angol forrásnyelvi szöveg magyar fordításában a lektor az egyenértékűség, a feldolgozhatóság és az elfogadhatóság szempontjai alapján végzi a lektorálást. A lektorálás során a lektornak tehát egyaránt figyelembe kell vennie a forrásnyelvi szöveg tartalmát és a célnyelv szabályrendszerét és normáit. ROBIN Edina (2018) a lektorálási műveleteket

három csoportba osztotta aszerint, hogy kötelezően vagy fakultatívan elvégzendőek-e. Ennek megfelelően a szabálykövető lektorálás alá sorolhatók a kötelező műveletek, „melyekre a célnyelv morfológiai, szintaktikai, szemantikai és helyesírási szabályrendszere, szakmai konvenciói és a megbízás előírásai miatt van szükség”. Ugyanakkor a normakövető művelet fakultatívnak tekinthető, hiszen „nyelvhasználati sajátosságokon, nyelvszokásokon alapul”. Stratégiakövetőnek minősül az olyan fakultatív lektori művelet, amely megkönnyíti az információ feldolgozhatóságát, valamint hozzájárul a kommunikáció sikeréhez (ROBIN 2018: 53).

3. A MAGYAR JOGI SZAKNYELV JELLEMZŐI

A magyar jogi szaknyelv sajátossága az angol nyelvben gyakori analitikus elemek használata a magyar szintetikus elemekkel szemben. B. KOVÁCS Mária (1999) szerint a jogi szaknyelvre jellemző sajátos nyelvhasználatban – többek között – a nominális szerkesztésmód az analitikus elemek egyik jellemző példája, de ilyen az összetett igék egyszerű igék helyetti használata, valamint a funkcióiág (rejtett) szenvedő szerkezet túlnyomó használata is. Meglátása szerint ennek a jelenségnek konkrét nyelvi okai vannak: az egyszerű ige más jelent, mint az összetett kifejezés, így az egyszerű ige használata a teljes szerkezet megváltoztatását, pl. alany-tárgy váltást tenne szükségessé. A magyar jogi szaknyelvben a szenvedő szerkezetek használata azzal is magyarázható, hogy a cselekvő mindenáron történő megjelölése akár félrevezető is lehet.

Dobos Csilla mutatott rá arra, hogy a nominális szerkesztésmód további lehetséges következménye, hogy a célmondat vonzatstruktúráját érintő változások kötelező grammatikai műveletek végrehajtását eredményezik (DOBOS 2014).

Ugyanakkor más elméleti szakemberek hangsúlyozzák, hogy az analitikus szerkezetek túlzott és indokolatlan használata a magyar jogi szaknyelv érthetőségét nehezíti. Tóth Judit és Kurtán Zsuzsa tanulmányukban úgy fogalmaztak, hogy a jogi szaknyelv írásbeli használata során elsődleges szempont „...a megformáltság igényessége, valamint a szöveg jó áttekinthetősége és olvashatósága” (TÓTH, KURTÁN 2017: 35). Ennek megfelelően véleményük szerint az analitikus morfoszintaktikai szerkesztésmódra jellemző funkcióiág (rejtett szenvedő) elemeket, például *megállapításra kerül, értesítésre kerül, folyósításra kerül* lehetőleg kerülni kell. A Kúria – a jogi szaknyelv érthetőségére irányuló vizsgálatát követően – 2014-ben kiadott *Stíluskönyv*-ben szintén úgy fogalmazott, hogy a jogi szaknyelvi írók gyakran használnak „pöffeszkedő” mondat szerkezeteket, pl. „A Kúria indokoltnak tartja az alábbi összefüggésekre történő kitérést.” (Stíluskönyv: 17). Az analitikus funkcióiág szerkezetek használatát tehát szintén kerülendőnek tartják.

Minya Károly és Vinnai Edina 2018-as tanulmányában pontokba szedve foglalta össze a magyar jogi szaknyelv sajátosságait. A tanulmányukban leírtak alapján a magyar jogi szaknyelvre jellemző – többek között – a tömör, egyetlen bővített mondatban történő megfogalmazás; a nominalizáció (az igés szerkezetek hiánya); a többszörösen bővített egyszerű mondat; a túl „hosszú” szó szerkezetlánc (túl sok

bővítmény használata egy adott mondategységben); a funkcióigés szerkezetek; a névutószerű kifejezések és a többszörös birtokos szerkezet.

Az általuk felsorolt jellemzőket megvizsgáltam és az analitikus vagy szintetikus morfoszintaktikai szerkesztésmód alapján csoportosítottam, majd egy – a magyar kereskedelmi jogban gyakran használt – szerződésmintában az általuk felsorolt jellemzőkre kerestem példákat. A felhasznált szöveg az internetről letölthető szerződésminta (www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc).

A MINYA Károly és VINNAI Edina (2018) által a fentiekben felsorolt és az analitikus nyelvhasználatra jellemző elemekre az általam vizsgált szövegben az alábbi példákat találtam:

- (1) Nominalizáció (analitikus tendencia)
míg a vételár kifizetésre nem került.
 (1. példa, www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc)
- (2) Többszörösen bővített egyszerű mondat (analitikus tendencia)
A jelen szerződés alapján megteendő nyilatkozatok megtételére és más jogcselekményekre csak a felek képviselői, illetve az általuk írásbeli meghatalmazással ellátott személyek jogosultak.
 (2. példa, www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc)
- (3) Túl „hosszú” a szó szerkezetlánc (túl sok bővítményt tartalmazó mondategység – analitikus tendencia)
A hibás teljesítésből eredő igények érvényesítésének feltétele
 (3. példa, www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc)
- (4) Funkcióigés szerkezetek (analitikus tendencia)
5. pont szerinti kiválasztással és elkülönítéssel megtörtént a teljesítés
 (4. példa, www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc)
- (5) Névutószerű kifejezések (analitikus tendencia)
a jelen szerződés mellékletét képező
 (5. példa, www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc)
- (6) Többszörös birtokos szerkezet (analitikus tendencia)
A hibás teljesítésből eredő igények érvényesítésének feltétele
 (6. példa, www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc)

A jogi szaknyelv sajátos jellemzője tehát a magyar nyelvi normától eltérő analitikus szerkezetek magasabb arányú előfordulása. Ugyanakkor a magyar jogi szaknyelv sajátos adottságaiból következik, hogy az analitikus szerkezetek használata bizonyos esetekben az érthetőség és a pontos megfogalmazás szempontjából indokolt, más esetekben azonban éppen az érthetőséget gátolja. Fentieket összegezve elmondható, hogy az eredeti magyar jogi szaknyelvben az analitikus szerkesztésmódra jellemző elemek az interferencia hatása nélkül is jelen vannak.

4. A VIZSGÁLAT MÓDSZERTANA

Jelen tanulmány négy szöveget vizsgál: az adott szövegekben megfigyelhető analitikus és szintetikus elemek előfordulási gyakorisága (dominanciája) szempontjából. A vizsgálat azon a feltételezésen alapul, hogy az emberi fordító és a neurális hálózatok segítségével létrehozott szövegekben a fordítási folyamatot univerzálisan jellemző interferenciatorvénynek megfelelően az angol (forrásnyelvi) analitikus tendenciák felerősödnek. A lektorált szövegben ugyanakkor a magyar célnyelvi és szaknyelvi normához, valamint a forrásnyelvi angol tartalomnak való megfeleltethetőség szempontjai alapján ezek az analitikus elemek szintetikus elemekre cserélődnek. A vizsgálat során a polgári jogban gyakran előforduló, eredetileg angol nyelvű adásvételi szerződés magyar fordítását vetettem össze a célnyelvi lektorált szöveggel. A vizsgált szövegeket a dr. K. Kovács Dóra Ügyvédi Iroda bocsátotta rendelkezésemre, akiknek ezúton szeretném megköszönni segítő együttműködésüket. A célnyelvi fordított és lektorált szövegekben elvégzett grammatikai javításokat kigyűjtöttem, majd azokat annak alapján tipologizáltam és számszerűsítettem, hogy analitikus vagy szintetikus nyelvhasználati normának felelnek-e meg. Tekintettel arra, hogy az analitikus és szintetikus elemek használata a *morfoszintaktikai* szerkesztés szempontjából releváns, a lektori műveletek fenti szempont szerinti tipologizálása nem terjed ki a *lexikai* műveletekre. Mivel a tanulmány fókuszában az angol–magyar fordítás és lektorálás során kimutatható interferenciajelenségek, főleg az angol analitikus tendenciák tényre áll, az angol forrásnyelvi szöveg (adásvételi szerződés) neurális gépi fordítását is megvizsgáltam a fentiekben leírt szempontok szerint.

5. A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

Miután megvizsgáltam és elemeztem az angol forrásnyelvi (FNY) szöveg magyar fordítását (CNYF) és az abban végrehajtott lektori javításokat (CNYLE), azokat számszerűsítettem, majd külön csoportba soroltam a szintetikus és analitikus nyelvhasználatra jellemző lektori műveleteket. Az alábbiakban a kigyűjtött grammatikai lektori javításokra találunk példákat. Az adott kategóriában elvégzett lektori műveletek analitikus vagy szintetikus jellegét zárójelben tüntettem fel. Az adott példákat az elvégzett lektori grammatikai műveletek alapján számszerűsítettem és táblázatban összesítettem.

A grammatikai lektori javításokat bemutató alábbi példákban a konkrét javítást félkövér betűtípussal jelöltem a példamondatokban. Az adott grammatikai műveletre nem jellemző egyéb lektori javítást nem jelöltem.

- (7) Fókusz pozícióban az igekötő elválik a főigétől (szintetikus elem)
 FNY: *WHEREAS: Buyer **wishes to purchase** Seller's Goods over an agreed upon time period.*
 CNYF: *A Vevő pedig **szándékozik megvenni** Eladó termékeit egy meghatározott időtartamon belül.*

CNYLE: *A Vevő pedig **meg kívánja vásárolni** Eladó termékeit egy meghatározott időtartamon belül.*

(7. példa, Adásvételi szerződés)

- (8) Mondathatárok megváltoztatása, mondatok felbontása (lehet szintetikus és analitikus elem is)

FNY: *The Seller will send advice to the Buyer on the date of shipment which informs that the commodities are ready for shipment within 01 day from shipment date along with the details as follows:*

CNYF: *Az Eladó értesítést küld a Vevőnek a szállítás időpontjára vonatkozóan, amelyben arról tájékoztatja, hogy az árucikkek szállíthatóak a szállítási időpontot követő 1 napon belül az alábbi részletekkel:*

CNYLE: *Az Eladó értesítést küld a Vevőnek a szállítás időpontjára vonatkozóan, amelyben arról tájékoztatja, hogy az árucikkek szállításra készek a szállítási napot követő 1 napon belül. Az értesítésben az alábbi adatokat kell feltüntetni:*

(8. példa, Adásvételi szerződés)

- (9) Névszói szerkezetek használata (analitikus elem)

FNY: *The Seller will send advice to the Buyer on the date of shipment which informs that the commodities are **ready for shipment** within 01 day from shipment date along with the details as follows:*

CNYF: *Az Eladó értesítést küld a Vevőnek a szállítás időpontjára vonatkozóan, amelyben arról tájékoztatja, hogy az árucikkek **szállíthatóak** a szállítási időpontot követő 1 napon belül az alábbi részletekkel:*

CNYLE: *Az Eladó értesítést küld a Vevőnek a szállítás időpontjára vonatkozóan, amelyben arról tájékoztatja, hogy az árucikkek **szállításra készek** a szállítási napot követő 1 napon belül. Az értesítésben az alábbi adatokat kell feltüntetni:*

(9. példa, Adásvételi szerződés)

- (10) Névtő használata (analitikus elem)

FNY: *Fifty percent of the Proforma and contract value shall be paid **to the Seller** by Telegraphic Transfer.*

CNYF: *A díjbekérő (proforma) számla és a szerződésben meghatározott érték 50%-át átutalással kell az Eladónak kifizetni.*

CNYLE: *A proforma számla és a szerződésben meghatározott vételár 50%-át átutalással kell az Eladó **részére** kifizetni.*

(10. példa, Adásvételi szerződés)

- (11) Igekötő beszúrása (szintetikus elem)

FNY: *...and last fifty percent of the Proforma and contract value **shall be paid** to the Seller when goods arrive destination.*

CNYF: *A díjbekérő (proforma) számla és a szerződésben meghatározott érték fennálló 50%-át akkor kell fizetni, amikor a termékek megérkeznek a célállomásra.*

CNYLE: *A proforma számla és a szerződésben meghatározott vételár fennmaradó 50%-át akkor kell **kifizetni**, amikor a termékek megérkeznek a célállomásra.*

(11. példa, Adásvételi szerződés)

- (12) Többszörös névszói szerkezet használata (analitikus elem) és szenvedő szerkezet cselekvőre történő cseréje (szintetikus elem)

FNY: *Payment **shall be made** upon presentation of the following full and correct documents to order of the bank:*

CNYF: *A fizetés az alábbi teljes és valós **dokumentumok bank számára történő bemutatását** követően **történik**:*

CNYLE: *A fizetést az alábbi teljes és pontos **dokumentumok banki rendelkezésre történő bemutatását** követően **kell teljesíteni**:*

(12. példa, Adásvételi szerződés)

- (13) Többszörös névszói szerkezet használata (analitikus elem) és a névszói bővítmény áthelyezése (szintetikus elem)

FNY: *Full set 3/3 original of clean shipped on board B/L made marked freight prepaid, made out **to order of Buyers Bank**.*

CNYF: *Az áru átvételét igazoló eredeti tiszta hajóraklevél „szállítás előre fizetve” jelöléssel kiállítva a **Vevő bankja számára 3/3 példányban**.*

CNYLE: *A **Vevő bankjának rendelkezésére** kiállított tiszta fedélzeti hajóraklevél teljes sorozata 3/3 eredeti példányban.*

(13. példa, Adásvételi szerződés)

- (14) Többszörös birtokos szerkezet használata (analitikus elem)

FNY: *Certificate of quality, quantity, and **weights indicating the year of manufacturing** issued by the manufacturer in 03 originals.*

CNYF: *A gyártó által 3 eredeti példányban kiállított minőségi bizonyítvány, **a gyártás évében megadott mennyiség és tömeg feltüntetésével**.*

CNYLE: *A gyártó által 3 eredeti példányban kiállított minőségi, mennyiségi és súlybizonyítvány, **a gyártás évének feltüntetésével**.*

(14. példa, Adásvételi szerződés)

- (15) Főnévi igeneves szerkezet kihagyása (szintetikus elem)

FNY: *The Seller warrants that the Commodity **can be shipped anywhere in the world** without restrictions.*

CNYF: *Az Eladó szavatolja, hogy az árucikket a **világon bárhová lehet szállítani** kötöttségek nélkül.*

CNYLE: *Az Eladó szavatolja, hogy az árucikkek a **világon bárhová szállíthatók** megkötések nélkül.*

(15. példa, Adásvételi szerződés)

- (16) Hangsúlyos mondatrész ige (állítmány) után helyezése (analitikus elem)
 FNY: *The Seller warrants that the Goods is legally acquired and that there was no infringement whatsoever on any laws or regulations from the country of origin or any other country that may apply to the history of transfer of ownership from the outset to the present, through to the moment that ownership of the Goods passes to the Buyer.*
 CNYF: *Az Eladó szavatolja, hogy a termékeket jogi úton szerezte és **semmilyen olyan a származási országban vagy a tulajdonjog átruházásának kezdetétől a jelen időpontig bármely országban alkalmazható törvényt vagy rendelkezést nem sértett** egészen a termékek tulajdonjogának a Vevő számára történő átruházás pillanatáig.*
 CNYLE: *Az Eladó szavatolja, hogy a termékeket törvényes úton szerezte meg és **nem sértett meg semmilyen, a származási országban vagy a tulajdonjog átruházásának kezdetétől a jelen időpontig bármely érintett országban alkalmazható törvényt vagy rendelkezést** a termékek tulajdonjogának a Vevő számára történő engedményezése pillanatáig.*
 (16. példa, Adásvételi szerződés)
- (17) A többszörös birtokos és névutós szerkezet kihagyása (szintetikus elem)
 FNY: *The Buyer acknowledges that the Seller has collateral business agreements with other companies **in the performance of this Contract** including, the quantity and quality of the rate of delivery of goods, the shipment methods deployed in the performance of the Contract, the financial exchange of the terms within the Contract, and is subject to the laws of those countries at all times.*
 CNYF: *A Vevő elismeri, hogy az Eladó más társaságokkal is kiegészítő üzleti megállapodást kötött **jelen szerződés teljesítésének céljából**, amelyek befolyásolják a termékek kézbesítési ütemének mennyiségét és minőségét, a szerződés teljesítése során alkalmazott szállítási módszereket, a szerződésben szereplő árfolyamokat.*
 CNYLE: *A Vevő tudomásul veszi, hogy az Eladó más társaságokkal is kiegészítő üzleti megállapodást kötött **a jelen szerződés teljesítésére**, ideértve a termékek szállítási ütemének mennyiségét és minőségét, a szerződés teljesítése során alkalmazott szállítási módokat a szerződésben szereplő árfolyamokat.*
 (17. példa, Adásvételi szerződés)
- (18) Többszörösen összetett (birtokos) névszói szerkezet használata (analitikus elem)
 FNY: *The parties hereto shall not be held liable for **any failure to perform under the Force Majeure clause** as regulated by the International Chamber of Commerce, Paris, France which clauses are deemed to be incorporated herein.*
 CNYF: *A szerződő Felek nem tehetők felelőssé a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által szabályozott, **jelen szerződés vis maior záradékában foglalt szerződés nem-teljesítésért.***

CNYLE: *A szerződő Felek nem tehetők felelőssé a Párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (Franciaország) által szabályozott **vis maior záradékában foglaltak okán elmaradt teljesítésért.** A záradék jelen szerződés részének minősül.*

(18. példa, Adásvételi szerződés)

- (19) Nominalizáció (analitikus elem) és többszörösen összetett névszói szerkezet (analitikus elem)

FNY: *No changes, alterations or substitutions shall be permitted to this Agreement unless notified in writing and **signed** by both parties.*

CNYF: *Jelen megállapodást semmilyen módon nem lehet megváltoztatni, módosítani, vagy kicserélni, hacsaknem erről mindkét felet írásban értesítik és azt mindkét fél **aláírja.***

CNYLE: *Jelen megállapodást semmilyen módon nem lehet megváltoztatni, módosítani, vagy helyettesíteni, kivéve, ha erről mindkét felet írásban értesítik és azt mindkét fél **aláírásával fogadja el.***

(19. példa, Adásvételi szerződés)

- (20) Funkcióige beszúrása – rejtett szenvedő szerkezet (analitikus elem) és többszörösen összetett névszói szerkezet (analitikus elem)

FNY: *This contract is cancelled without a preliminary announcement when import of the goods in question from the importing country concerned **is forbidden** by change of the law of an importing country.*

CNYF: *Jelen szerződés előzetes értesítés nélkül megszűnik, ha a kérdéses import termékek az érintett országból történő importálását **megtiltják** az importáló ország jogszabályi változása miatt.*

CNYLE: *Jelen szerződés előzetes értesítés nélkül megszűnik, ha az adott **importtermékeknek az érintett országból történő importálása tiltottá válik** az importáló ország jogszabályi változása miatt.*

(20. példa, Adásvételi szerződés)

- (21) Melléknévi igenév helyett birtokos személyjeles főnévi igenév használata (lehet szintetikus vagy analitikus elem is) és hangsúlyos mondatrész ige elé helyezése (szintetikus elem)

FNY: *The terms of this Agreement shall be confirmed and **signed** by the Buyer and the Seller via email.*

CNYF: *Jelen szerződés feltételeit mind a Vevőnek és az Eladónak meg kell erősítenie és **aláírva** e-mailen elküldenie.*

CNYLE: *Jelen szerződés feltételeit mind a Vevőnek, mind az Eladónak – e-mailen keresztül - meg kell erősítenie és **alá kell írnia.***

(21. példa, Adásvételi szerződés)

Az alábbiakban táblázatban foglalom össze a grammatikai lektori műveleteket – előfordulásukat számszerűen feltüntetve.

1. táblázat
Grammatikai lektori műveletek összesítése

Analitikus természetű javítások (szintetikus elemek analitikus elemekkel való felcserélése)	Előfordulások száma (gyakoriság szerint csökkenő sorrendben)
Többszörösen összetett (birtokos) név- szói szerkezet használata (lásd 9., 12., 13., 14., 18., 19., 20. példa)	7
Funkcióige beszúrása – rejtett szenvedő szerkezet (lásd 20. példa)	3
Névutó használata (lásd 10. példa)	1
Hangsúlyos mondatrész ige (állítmány) után helyezése (lásd 16. példa)	1
Nominalizáció (lásd 19. példa)	1
Analitikus elem összesen	13
Szintetikus természetű javítások (analitikus elemek szintetikus ele- mekkel való felcserélése)	Előfordulások száma (gyakoriság szerint csökkenő sorrendben)
Szenvedő szerkezet cselekvőre történő cseréje (lásd 12., 15. példa)	2
Hangsúlyos mondatrész ige (állítmány) után helyezése (lásd 21. példa)	1
Fókusz pozícióban elváló igekötő (lásd 7. példa)	1
Igekötő beszúrása (lásd 11. példa)	1
Névszói bővítmény áthelyezése (lásd 13. példa)	1
Főnévi igeneves szerkezet kihagyása (lásd 15. példa)	1
Többszörösen összetett névszói szerke- zet kihagyása (lásd 17. példa)	1
Igenév helyett igei alak használata (lásd 21. példa)	1
Szintetikus elem összesen	9

Összességében tehát jól látható, hogy a lektori grammatikai műveletek többsége analitikus (13) jellegű, és meghaladja a szintetikus jellegű javítások számát (9). Ha közelebbről megvizsgáljuk az analitikus és szintetikus természetű javítások természetét, akkor azt tapasztaljuk, hogy míg az analitikus természetű javítások közül (13) mindegyik a morfológia és nem a szintaktika szintjét érinti, a 9 szintetikus jellegű javítás közül kisebb arányban (összesen 4) vannak a morfológiai szintű javítások, pl. igekötő beszúrása (1); funkcióiige helyett rag (1), a többszörösen összetett névszói szerkezet helyett szóvégi ragok használata (1), és igenév helyett igealak használata (1). A szintetikus jellegű javítások többsége (összesen 5), pl. elváló igekötő (1), szenvedő helyett aktív szerkezet használata (2), bővítmény áthelyezése (1), hangsúlyos mondatrész ige elé helyezése (1) szintaktikai szinten érvényesül. Fontos megjegyezni, hogy a morfológiai javítások a szintaktikai szintre is hatással vannak. A lektori javítások túlnyomó részben tehát az analitikus tendenciák erősödését eredményezték. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a szintetikus szerkezetek főleg a szintaktika, míg az analitikus szerkezetek a morfológiai szintjén figyelhetők meg. Vagyis a lektorálás folyamata során a szintaktika szintjén a szintetikus, míg a morfológia szintjén az analitikus természetű javítások vannak többségben. Ez a megállapítás ellentmond az eredeti hipotézisnek, miszerint a célnyelvi normát előnyben részesítő lektori felfogás eredményeképpen a lektorált szövegben a javítások túlnyomóan szintetikus jellegűek lesznek. A grammatikai lektori javítások (szintaktikai vagy morfológiai) nyelvi szintek alapján való összeállítását követően ugyanakkor azt tapasztalhatjuk, hogy a szintetikus javítások javarészt a szintaktikai, míg az analitikus javítások a morfológia szintjén tapasztalhatók. Ennek alapján elmondható, hogy a lektor a jogi szaknyelvi regiszterre jellemző normának megfelelően a szintaktika szintjén a szintetikus, míg a morfológia szintjén az analitikus elemeket részesítette előnyben.

Az angol forrásnyelvi szöveget Google Translate (neurális) számítógépes fordító applikációval is lefordítottam, majd az így kapott szöveget összehasonlítottam a célnyelvi magyar lektorált szöveggel. Az összehasonlítás során kapott eredmények az alábbiakban olvashatók. Az alábbi – neurális hálózatok segítségével elkészült fordítás és célnyelvi lektorált szöveg összehasonlítása során kiemelt – példákban a konkrét javításokat félkövér betűtípussal jelöltem.

- (22) A gépi fordítás változatlanul hagyta az angol forrásnyelvi szöveget

FNy (forrásnyelvi elem): ***Clear Title***

CGF (célnyelvi gépi fordítás): ***Clear Title***

CNYLE (célnyelvi lektorált elem): ***Vitathatlan jogcím***

(22. példa, Adásvételi szerződés)

- (23) Lexikai csere

FNy: ***Binding authority***

CGF: ***Kötelező hatóság***

CNYLE: ***Kötelező hatály***

(23. példa, Adásvételi szerződés)

- (24) Grammatikai áthelyezés
 FNY: *WHEREAS: Buyer wishes to purchase Seller's Goods over an agreed upon time period.*
 CGF: *A vásárló az Eladó árut egy meghatározott időn belül kívánja megvásárolni.*
 CNYLE: *A Vevő pedig meg kívánja vásárolni Eladó termékeit egy meghatározott időtartamon belül.*
 (24. példa, Adásvételi szerződés)
- (25) Érthető, de pontatlan megfogalmazás (hiányzó részekkel)
 FNY: *This Agreement is binding upon the parties thereto, their assigns and successors and is signed by the parties with full authority to act.*
 CGF: *Ez a Megállapodás kötelező érvényű a felekre, megbízásukra és jogutódjaikra, és a felek teljes körűen aláírják őket.*
 CNYLE: *Jelen megállapodás kötelező érvényű a szerződő felekre, átruházási kedvezményezettjeikre és jogutódjaikra, azt a Felek teljes hatáskörükben eljárva írták alá.*
 (25. példa, Adásvételi szerződés)
- (26) Érthetetlen megfogalmazás
 FNY: *IN WITNESS hereof the parties have set their hands hereunder on this December 18, 1035.*
 CGF: *E tekintetben a felek 2015. december 18-án állították össze kezüket.*
 CNYLE: *Fentiek hitelül a felek aláírták ezt a megállapodást 2015. december 18-án.*
 (26. példa, Adásvételi szerződés)

Az alábbiakban táblázatban foglalom össze a neurális gépi fordítás és célnyelvi magyar lektorált szöveg összehasonlítása során megfigyelt műveleteket, előfordulásukat számszerűen feltüntetve.

2. táblázat
 Neurális gépi fordítás és a célnyelvi magyar szöveg
 összehasonlítása során számszerűsített műveletek

Gépi fordítás és lektori műveletek	Előfordulása száma (gyakoriság szerint csökkenő sorrendben)
Érthetetlen megfogalmazás (pl. 26. példa)	26
Lexikai csere (pl. 23. példa)	6
Érthető, de pontatlan (pl. 25. példa)	6
Grammatikai áthelyezés (pl. 24. példa)	5
Változatlanul hagyta (pl. 22. példa)	2

Összességében elmondható, hogy a legnagyobb arányban az érthetetlen megfogalmazás fordul elő (26). Az érhető, de pontatlan megfogalmazások (6) és grammatikai áthelyezések (5) elsősorban abból adódtak, hogy a neurális gépi fordítás az angol forrásnyelvi mondszerkesztést lineárisan követte a magyar célnyelvi szövegben. Fentiek alapján elmondható, hogy a vizsgált szövegekben, noha a felszíni nyelvi elemek szintjén a magyar nyelvi normát követi a gépi fordítás, a mélyebb szintaktikai szinten meghatározó az analitikus szerkesztésmód.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány kísérletet tett arra, hogy bemutassa az angol–magyar jogi szaknyelvi fordítás során megfigyelhető interferenciajelenségeket, különös tekintettel az analitikus és szintetikus szerkezetek használatára. A vizsgálat azon a hipotézisen alapult, hogy a célnyelvi magyar lektorált szövegekben a fordításban az interferencia lehetséges hatásaként megjelenő analitikus szerkezeteket szintetikus szerkezetek váltják fel. Ezzel szemben a vizsgálat eredményei arra engednek következtetni, hogy a célnyelvi magyar lektorálás során nagyobb arányban fordulnak elő az analitikus nyelvi tendenciák. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy az analitikus tendenciák alapvetően a morfológiai nyelvi szintet érintő javításokban, míg a szintetikus tendenciák főleg a szintaktikai szinten figyelhetők meg. Továbbá a neurális hálózatok segítségével létrejött magyar nyelvi szövegekben is megfigyelhető az analitikus szerkezetek arányának növekedése, az angolos (lineáris) szórend erősödésével párhuzamosan.

IRODALOM

- [1] A. Jászó Anna (szerk.) (2004). *A magyar nyelv könyve*. Budapest: Trezor Kiadó.
- [2] B. Kovács Mária (1999). A funkcióigés szerkezetek a jogi szaknyelvben. *Magyar Nyelvőr* 123. évf., pp. 388–94.
- [3] Dobos Csilla (2014). Lexikai átváltási műveletek a nyelven belüli fordításban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* IX. évf., 2. szám, pp. 63–80.
- [4] Dróth Júlia (2018). Hibatípusok egy nyelvészeti folyóirat eredetileg magyarul írt szövegeiben és a szakfordításokban. In Bódi Zoltán, Sz. Hegedűs Rita, Szöllősy-Sebestyén András (szerk.): *Magyar szaknyelvek a Kárpát-medencében*. Budapest: Tinta Könyvkiadó–Magyar Nyelvstratégiai Intézet–Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete, pp. 124–131.
- [5] Kovács Tímea (2005). Kétnyelvűség, nyelvi interferencia. A Balassi Bálint Intézet magyar nyelv kurzusán részt vevő angol–magyar kétnyelvű diákok nyelvhasználati sajátosságainak szociolingvisztikai szempontú elemzése. *Hungarológiai évkönyv* 6 (1), pp. 104–114.

-
- [6] Minya Károly, Vinnai Edina (2018). Hogyan írjunk érthetően? Kilendülés a jogi szaknyelv komfortzónájából. *Magyar jogi nyelv* 2018. évf., 1. szám, pp. 13–18.
- [7] Robin Edina (2018). *Fordítási univerzálék és lektorálás*. Fordítástudományi értekezések III, Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- [8] „Stíluskönyv”: A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye a határozatszerkesztés tárgykörében 2014. évben végzett elemzés megállapításairól (2014). Kúria, pp. 1–19. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_1.pdf (Letöltve: 2019. 04. 30.)
- [9] Tóth Judit, Kurtán Zsuzsa (2017). A jogszabályok szövege – avagy a jogalkotók szövegelése. *Magyar Jogi Nyelv* 2017. évf., 1. szám, pp. 34–36.
- [10] Toury, G. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: Benjamins.

Vizsgált szövegek

- [11] Eredeti magyar (nem fordított) áruforgalmi szöveg szerződés minta, www.osvathkonyvvitel.hu/nyomtatvanyok/adasveteli_minta.doc, (Letöltve: 2019. 04. 30.)
- [12] Angol nyelvű Sales Contract (Adásvételi szerződés) magyar fordítás és a fordítás lektorált változata, dr. K. Kovács Dóra Ügyvédi Iroda tudomásával és hozzájárulásával felhasználva.